

2. Гарькавець С. О. Соціально-нормативна активність індивіда та її психологічні референти: монографія. Харків: Друк. «Мадрид», 2016. 156 с.

3. Почепцов Г. Контрпропаганда и новые особенности пропагандистской войны. *RELGA*. 2016. № 15 (318). URL: www.relga.ru/Environ/WebObjects/tgu-www.woa/wa/Main?textid=4850&level1=main&level2=articles (дата звернення: 12.02.2017).

4. Прикладная юридическая психология: учеб. пособие для вузов/под ред. А. М. Столяренко. М.: Юнити-Дана, 2001. 639 с.

Отримано 13.02.2017

УДК 159.9

Олена Олександрівна ЄВДОКІМОВА,

завідувач кафедри соціології та психології

факультету № 6 (права та масових комунікацій)

Харківського національного університету внутрішніх справ,

доктор психологічних наук, професор;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4211-7277>

РОЗВ'ЯЗАННЯ КОНФЛІКТІВ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРАВООХОРОНЦІВ

Розглянуто сутність поняття «конфліктна компетентність»; визначено його складові. Наголошено на необхідності спрямованого формування вказаної компетентності у правоохоронців на етапі фахової підготовки. Визначено зміст навчально-тренінгових програм, спрямованих на удосконалення вмінь правоохоронців розв'язувати конфлікти у процесі професійної діяльності.

Розвиток сучасного українського суспільства, як і будь-якого іншого, являє собою безперервний процес виникнення, розв'язання та вирішення різного роду конфліктів: соціально-економічних, організаційних, індивідуально-психологічних. Національна поліція за своїм призначенням і функціями є дотичною до всіх ланок цього процесу. Тому формування у поліцейського вмінь визначати причини й сутність конфліктної ситуації, будувати стратегії поведінки у конфлікті, передбачати різні варіанти його розв'язання набуває особливого значення.

Різниця між компетентністю і компетенцією у психологічній традиції осмислюється як різниця між вимогами середовища або повноваженнями, якими індивід наділяється зовнішнім суб'єктом (компетенція), та здатністю реалізувати набуті знання й навички в діяльності (компетентність). Компетентність з опрацювання конфліктів, або конфліктна компетентність, є необхідною складовою професійної компетентності сучасного правоохоронця і виступає як інтегральна

властивість особистості, що забезпечує оптимальну поведінку при вирішенні конфліктів. У структуру конфліктної компетентності професіонала включені особистісні особливості; процеси когнітивного репрезентування та рефлексії конфліктних ситуацій; метакогнітивні процеси, що виконують функцію активного контролю, регулювання та організації когнітивних процесів; здатність до саморегуляції психоемоційних станів.

Основним психічним феноменом, який забезпечує компетентність з опрацювання конфліктів, на думку психологів, виступають метакогнітивні процеси [1]. Зокрема, Дж. Флейвелл вважає, що метакогнітивні й когнітивні процеси подібні за формою, але відрізняються за змістом і функціями. Змістом метакогніцій виступають знання, здібності, інформація про когніції, різні уявлення і міркування, що виникають у процесі вирішення завдань або аналізу процесу вирішення завдань, а змістом когніцій – репрезентації навколишньої дійсності або внутрішнього світу (емоції, відчуття та ін.) [2]. Іншими словами, «свідомість контролює практичну діяльність, а метапізнання контролює діяльність самої свідомості, надаючи їй нової властивості ...» [3, с. 43]. Крім того, когнітивні і метакогнітивні процеси подібні в тому сенсі, що вони розвиваються і можуть бути сформовані.

Функцією структур, що забезпечують метакогнітивну регуляцію, є контроль за станом індивідуальних інтелектуальних ресурсів і моніторинг процесів переробки інформації з метою використання найбільш ефективних і релевантних стратегій вирішення проблеми. До числа метакогнітивних стратегій, спрямованих на регуляцію когнітивної діяльності, належать планування, управління інформацією, моніторинг, виправлення помилок, оцінка результатів і співвіднесення їх з цілями діяльності.

Висока сформованість метакогнітивних процесів виявляється умовою ефективної поведінки в конфлікті й найважливішим компонентом конфліктної компетентності. «Ефективне вирішення протиріч, що виникають, як ядерних утворень конфлікту, вимагає наявності у професіонала розвинених навичок бачення й осмислення сукупності всіх умов проблемної конфліктної ситуації, а також знання власних когнітивних характеристик, що сприяють більш успішному вирішенню конфліктної ситуації» [1, с. 30–31].

На думку М. М. Кашапова, однією з найважливіших характеристик конфліктної компетентності, забезпеченої метакогнітивними процесами, є так зване «надситуативне мислення» [4]. Навіть на побутовому рівні зрозуміло, що зайва залученість до напруженої, проблемної або конфліктної ситуації не дозволяє репрезентувати її в усій сукупності наявних зв'язків і, відповідно, ускладнює прийняття зваженого рішення.

У свою чергу, надситуативне мислення дозволяє подолати обмеження і невизначеність наявної ситуації, виявити в ній нові значення і поведінкові альтернативи.

Надситуативне мислення визначається як «базова якість творчого професійного мислення, що характеризується умінням підніматися над рівнем одномоментних вимог ситуації; виявляти надситуативну проблемність; ставити цілі, надлишкові з точки зору вихідного завдання» [4, с. 32].

Ще одним необхідним компонентом, що забезпечує високу конфліктну компетентність, є сформовані навички психологічної саморегуляції функціонального стану та емоційної сфери. Розвиток навичок психологічної саморегуляції є неодмінною умовою і ресурсом професійного розвитку [5].

Таким чином, компетентність з опрацювання конфліктів може бути визначена як інтегральна якість особистості й інтегральна когнітивна здатність, що дозволяє фахівцю визначати темп формування та напрями розвитку соціальної ситуації конфлікту, форми поведінки в конфліктній взаємодії та передбачати можливі результати конфлікту. Компетентність з опрацювання конфліктів включає когнітивний, мотиваційний та регулятивний компоненти, які комплексно реалізують превентивну, прогностичну, конструктивну, рефлексивну та корегувальну функції. В межах процесуального підходу конфліктна компетентність виступає як індивідуально-психологічна детермінанта, що модерує (прискорює або уповільнює) розвиток конфлікту.

До числа основних завдань навчально-тренінгової програми з формування у курсантів компетентності з опрацювання конфліктів може бути віднесено: оволодіння знаннями про особливості й ознаки конфліктів у різних сферах, причини їх виникнення, динаміку і можливості розв'язання; розвиток здатності до створення ментальної репрезентації проблемної ситуації; формування навичок надситуативного аналізу всіх етапів формування конфліктної ситуації та процесу конфліктної взаємодії; розвиток метакогнітивних стратегій контролю та регуляції процесів осмислення потенційно конфліктних (напружених, проблемних, стресогенних) ситуацій; розвиток навичок саморегуляції, тобто здатності гнучко реагувати на вимоги середовища з метою підтримки такого рівня активзації, який є оптимальним для вирішення завдань у проблемно-конфліктних ситуаціях.

Формування конфліктної компетентності в навчально-виховному процесі передбачає оволодіння спеціальними рефлексивними процедурами, що дозволяють осмислювати актуальний конфлікт на «надситуативному» рівні; тренінг в умовах контрольованих продуктивних конфліктів; формування орієнтації на самопізнання та саморозвиток.

Список бібліографічних посилань

1. Метакогнитивные основы конфликтной компетентности/под науч. ред. проф. М. М. Кашапова. Ярославль: ЯрГУ, 2012. 428 с.
2. Hacker D. J. Metacognition: Definitions and empirical foundations // D. J. Hacker, J. Dunlosky and A. C. Graesser (eds.). Metacognition in Educational Theory and Practice. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1998. Chapter 1.
3. Халин С. М. Познание и метапознание: проблемы типологического единства. Тюмень: Изд-во ТюмГУ, 1998. 244 с.
4. Кашапов М. М. О надситуативной проблемности как детерминанте творческого развития личности профессионала. *Психология и школа*. 2008. № 3. С. 68–76.
5. Кузнецова А. С. Психологическая саморегуляция функционального состояния человека: ресурсы профессионального развития // Психология психических состояний/под ред. О. А. Прохорова. Казань: Центр инновац. технологий, 2004. С. 329–358.

Отримано 03.03.2017

УДК 37.017.4:378.09

Андрій Олександрович КУЧЕРЯВИЙ,

*головний науковий співробітник науково-дослідного управління
проблем розвитку військової освіти та науки центру
воєнно-стратегічних досліджень Національного університету
оборони України імені Івана Черняховського (м. Київ),
доктор педагогічних наук, доцент*

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ОФІЦЕРА

Розглянуто особливості та можливості формування особистості майбутнього офіцера засобами дистанційного навчання. Зокрема, зосереджено увагу на формуванні самостійності курсанта чи слухача шляхом набуття ним здатності до самостійного прийняття рішень, самостійного планування тощо. Йдеться про розвиток психічних процесів особистості, формування навчальних умінь майбутніх фахівців, їхніх умінь та якостей щодо самоуправління та ін.

Розбудова української держави характеризується, зокрема, ґрунтовними реформами силових структур, у тому числі, правоохоронних органів та сектору безпеки і оборони країни. Змінам підлягають організаційна структура відомств, функції окремих підрозділів і, як наслідок, системи підготовки фахівців. Зауважимо, що, враховуючи стале концептуальне призначення силових відомств, загальні цільові орієнтири процесу підготовки майбутніх офіцерів поліції, армії, митниці й інших служб та відомств в широкому сенсі залишаються незмінними, корегуванню підлягають ті їхні професійні